

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Дипломна робота

бакалавра

з теми: **«ЕВОЛЮЦІЯ ТУРЕЦЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
В ДОБУ КЕМАЛЯ АТАТЮРКА»**

Виконала: студентка 4 курсу, 41 групи
спеціальності 6.020302 Історія
денна форма навчання

Польовчик Ірина Сергіївна

Науковий керівник:

Опря Ігор Анатолійович,

кандидат історичних наук, доцент
кафедри всесвітньої історії

Рецензент:

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Історіографія питання та огляд джерел.....	6
Розділ 2. Формування світогляду та політичних переконань Мустафи Кемаля – ініціатора реформ.....	14
Розділ 3. Становлення основ Турецької республіки.....	23
Розділ 4. Перетворення соціально-економічного та культурного змісту.....	37
Висновки.....	57
Список використаних джерел і літератури.....	59

ВСТУП

Актуальність теми. У всесвітній історії є чимало прикладів, коли за короткий період часу здійснювалися радикальні реформи, проводилися масштабні перетворення, а їхні наслідки мали відгомін у житті наступних поколінь. Одним з таких успішних прикладів є реформаторська діяльність Мустафи Кемалю Ататюрка, який перетворив залишки Османської імперії на розвинуту країну, що взяла за еталон європейський шлях розвитку.

Хоча про цього політичного діяча у світі написано тисячі праць, але багато у чому його життя та реформаторська діяльність залишається загадкою, адже масштабність реформ Кемалю Ататюрка, їх значення для подальшого розвитку країни важко переоцінити. Між тим, зміст цих реформ, їх наслідки не знайшли належного висвітлення в історіографії, що у першу чергу визначає актуальність роботи.

Важливим також є вивчення тих змін, котрі відбулися у турецькому суспільстві під впливом реформ, адже вони пов'язані з ментальними трансформаціями, змінами пріоритетів та цінностей традиційного східного суспільства у бік європейського зразка.

Нарешті, актуальність дослідження визначається можливістю запозичення Україною позитивного досвіду реформування усіх сфер життя суспільства на шляху до європейського співтовариства. Адже становище сучасної України та Туреччини початку 1920-х років багато в чому схоже. У першу чергу ця подібність полягає у визначенні напрямку подальшого розвитку. Все це переконливо доводить актуальність обраної теми та необхідність її подальшої розробки.

Предметом дослідження є еволюція турецького суспільства під впливом реформ Мустафи Кемалю Ататюрка.

Хронологічні межі роботи охоплюють період 20-30-х років ХХ ст., коли й проводилися реформи та відбувалися зміни суспільної свідомості громадян Турецької Республіки. Інколи зміст роботи виходить за вказані рамки, що викликано необхідністю кращого висвітлення окремих аспектів теми.

Мета роботи полягає у тому, щоб на основі аналізу джерел та досягнень історіографії ґрунтовно дослідити життєвий шлях та основні напрямки діяльності Мустафи Кемалю Ататюрка як керівника Турецької держави. Для досягнення цієї мети необхідно розв'язати наступні **завдання**:

- проаналізувати стан наукового вивчення теми у вітчизняній та зарубіжній історіографії;
- охарактеризувати формування світогляду та політичних переконань Мустафи Кемалю, який і став ініціатором та керівником проведених реформ;
- з'ясувати основні етапи та принципи становлення Турецької республіки;
- дослідити зміст та значення реформ 20-30-х років ХХ ст. у Туреччині;
- визначити наслідки реформ саме у контексті змін у турецькому суспільстві.

Методи дослідження. У процесі дослідження теми роботи були використані загальнонаукові та спеціальні історичні методи дослідження. Серед них метод аналізу та синтезу, метод порівняння, проблемно-хронологічний метод, порівняльно-історичний та інші. Використання цих методів дозволило неупереджено підійти до вивчення теми, максимально об'єктивно підійти до аналізу джерел та літератури й зробити аргументовані висновки.

Новизна роботи полягає у тому, що на основі ретельного вивчення джерел та наукової літератури досліджено тему, яка не має однозначної оцінки в історіографії. У роботі здійснено спробу неупередженого підходу до вивчення суспільних змін і трансформацій турецького суспільства унаслідок реформ 20-30-х років ХХ ст. З'ясовано зміст реформ, визначено їх мету та напрямки, розкрито наслідки перетворень в країні.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони уточнюють та узагальнюють існуючу інформацію про реформаційну діяльність Мустафи Кемалю Ататюрка та про турецьке суспільство у цей період загалом. Вивчення шляхів реформування має важливе значення для сучасних українських політиків та економістів, оскільки дає змогу запозичити певний позитивний досвід. Результати роботи можуть бути також використані у

навчальному процесі в межах шкільного курсу при підготовці вчителів до уроків, написанні рефератів, курсових робіт тощо.

За структурою робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків (разом – 58 сторінок), переліку використаних джерел і літератури. Повний обсяг роботи – 63 сторінки.

ВИСНОВКИ

У результаті розв'язання поставлених у роботі завдань з'ясовано, що реформи Кемалья Ататюрка мали колосальне значення для Туреччини. Вони дозволили напівзруйнованій війною країні перетворитися на процвітаючу державу, що орієнтується на європейські норми і стандарти та має достатньо розвинену промисловість і є одним з лідерів серед країн ісламського світу. Сьогодні Туреччина це країна, яка бурхливо розвивається, є членом НАТО, активно й послідовно доводить своє право ввійти до складу ЄС.

Для суспільного прогресу будь-якої країни величезне значення має характер існуючої політичної влади. В Туреччині на початку ХХ ст. відбувся перехід від феодально-теократичної форми правління до парламентської республіки – першої і єдиної до середини 1930-х років на всьому мусульманському Сході. Це стало якісним стрибком, що створив передумови для всебічного розвитку турецького суспільства. В результаті завоювання національного суверенітету країна, по-перше, перестала бути об'єктом іноземних зазіхань. По-друге, вона дістала можливість повністю розпоряджатися своїми природними ресурсами і матеріально-фінансовими можливостями, що створювало передумови формування економічної самостійності.

Турецька модель розвитку у 20-30-ті роки виявилася досить ефективною, адже жодній країні Сходу не вдалося настільки кардинально реформувати усі сфери життя. Причому відбулося це у той час, коли в Європі тривало активне формування двох тоталітарних режимів. «Турецьку модель» сьогодні високо оцінюють і намагаються так чи інакше використати нові середньоазійські держави.

Здійснюючи свої реформи, Кемаль Ататюрк діяв рішуче і жорстко, але не жорстоко. Його військовий вишкіл і дисципліна допомогли йому неухильно дотримуватись своїх переконань і йти до поставленої мети. Одночасно військова освіта дала змогу побачити інший світ, світ західного зразку, що суттєво відрізнявся від того у якому він проживав. Перший президент зумів увібрати

позитивні тенденції розвитку інших країн і органічно пристосувати їх до потреб Туреччини.

Шлях перетворення країни був надзвичайно складним. Саме тому потрібно було знайти міцне підґрунтя для подальшого його здійснення. Це знайшло свій вияв у трьох політичних кроках: скасуванні султанату, проголошенні республіки, скасуванні халіфату. Визначальну роль при досягненні останнього відіграла армія, яка була опорою Мустафи Кемалю.

Зміцнивши своє становище при владі, турецький президент отримав змогу здійснювати подальші, глибші перетворення у середині країни. У зв'язку з тим, що населення в своїй більшості було безграмотним, здійснюються заходи, спрямовані на подолання даної проблеми. Серед них були: проведення реформи абетки і мови, що значно спростило процес навчання; курс на відокремлення освітніх закладів від релігійних установ; відкриття нових навчальних закладів.

Значний вплив на формування самої психології та світобачення турків справили зміни у побуті та сімейно-родових відносинах. Впровадження нетрадиційного для країни одягу на кшталт капелюха чи краватки викликало бурхливу неоднозначну реакцію. Частина населення сприйняла це і почала носити незвичний для себе одяг, інша частина – чинила опір, намагаючись зберегти вірність традиціям. Втручання у сімейні відносини викликало ще більшу хвилю незадоволення духовенства, яке традиційно мало тут свій пріоритет. Якщо зміни в одязі в певній мірі укорінилися і залишилися у турецькому суспільстві, то проблеми відносин між чоловіком і жінкою, їх прав залишилися нерозв'язаними і до сьогодні.

В економіці реформування мало неоднозначні наслідки. Якщо перетворення на селі, по суті, не принесли бажаних результатів, то у розбудові промисловості застосовувалась безпрецедентна система – політика етатизму, що сприяло деякому економічному піднесенню.

Загалом, беззаперечним є твердження, що реформи Кемалю Ататюрка кардинально змінили турецьке суспільство, позбавили його імперського синдрому та відкрили шлях Туреччині до формування дійсно демократичної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

I. Джерела

1. Ататюрк М. К. Высказывания [Электронный ресурс] / Мустафа Кемаль Ататюрк. – Режим доступа : www.afogizm.ru
2. Ататюрк М. К. Избранные речи и выступления / Мустафа Кемаль Ататюрк. – М. : Прогресс, 1966. – 439 с.
3. Ататюрк М. К. Русский народ – искренний и естественный друг нашей страны / Мустафа Кемаль Ататюрк. – // Международная жизнь. – 1963. – № 11. – С. 32-34.
4. Глебов А. Из прошлого: Воспоминания участника советской дипломатической миссии, проводившей под руководством М. В. Фрунзе переговоры с правительством Турции. 1921 – 1922 гг. / А. Глебов // Новый мир. – 1957. – № 12. – С. 144-171.
5. Конституция Турецкой Республики 1924 года: The New Constitution of Turkey. 1924 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://genckaya.bilkent.edu.tr/1924constitution.pdf>
6. Практикум по истории стран Зарубежного Востока. – М. : Высшая школа, 1963. – 168 с.
7. Современная Турция (Справочник). – М. : Наука, 1965. – 353 с.
8. Турецкая Республика (Справочник). – М. : Наука, 1975. – 365 с.
9. Турция. История, экономика, политика. – М. : Наука, 1984. – 254 с.
10. Уголовный Кодекс Турции 1926 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.pravoturka.ru/zakonodatelnaya-baza-turcii/ugolovnyj-kodeks-turcii/>
11. Хрестоматия по новейшей истории. – М. : Издательство социально-экономической литературы, 1960. – Т. 1. – 926 с.

II. Література

12. Ататюрк Мустафа Кемаль [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.tonnel.ru/?l=gzl&uid=1044>
13. Варакса А. Н. Мустафа Ататюрк и модернизация Турции 1920-30-х годов /

- А. Н. Варакса // Наука и мир. – 2015. – № 1(5). – С. 130-132.
14. Владимирский А. В. Великий Ататюрк. «Отец народа». «Человек Судьбы» / А. В. Владимирский. – Москва : Эксмо, 2014. – 348 с.
15. Гасратян М. А. Очерки истории Турции / М. А. Гасратян, С. В. Олешкова, Ю. А. Петросян. – М. : Наука, 1983. – 293 с.
16. Данилов В. И. Новый курс Народно-Республиканской партии Турции / В. И. Данилов // Народы Азии и Африки. – 1979. – № 4. – С. 30-38.
17. Еремеев Д. Е. Ислам и политическая борьба в современной Турции / Д. Е. Еремеев // Народы Азии и Африки. – 1984. – № 4. – С. 25-33.
18. Еремеев Д. Е. От тюрков к туркам: История образования нации / Д. Е. Еремеев // Азия и Африка сегодня. – 1969. – № 6. – С. 26-28.
19. Еремеев Д. Е. Турчанка и традиции / Д. Е. Еремеев // Азия и Африка сегодня. – 1978. – № 3. – С. 59-63.
20. Зиганшина Г. Турция: Марафон на пути в Европу / Г. Зиганшина // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 5. – С. 33-40.
21. История стран Азии и Африки в новое и новейшее время. / Под. ред. М. Ф. Юрьева. – М. : Наука, 1976. – 253 с.
22. Касаткин Д. Мустафа Кемаль Ататюрк – «Человек столетия» / Д. Касаткин // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 4. – С. 30-36.
23. Киреев Н. Метаморфозы политического ислама / Н. Киреев // Азия и Африка сегодня. – 2003. – № 6. – С. 17-23.
24. Корицкий А. Россия – Турция: 85 лет дипломатических отношений / А. Корицкий // Азия и Африка сегодня. – 2005. – № 9. – С. 63-67.
25. Корниенко Р. П. Рабочее движение в Турции 1918 – 1963 гг. / Р. П. Корниенко. – М. : Наука, 1965. – 168 с.
26. Лазарев М. Как тяжело быть генералом / М. Лазарев // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 10. – С. 40-43.
27. Лазарев М. Образ Турка / М. Лазарев // Азия и Африка сегодня. – 1996. – № 7. – С. 8-10.
28. Лежиков А. Кемаль Ататюрк / А. Лежиков // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 12. – С. 40-41.

29. Малащенко А. Ислам в политике и политика в исламе / А. Малащенко // Азия и Африка сегодня. – 1991. – № 8. – С. 20-25.
30. Мейер М. С. Концепция истории Турции в работах Кемалю Карпата / М. С. Мейер // Народы Азии и Африки. – 1978. – № 5. – С. 186-199.
31. Миллер А. Ф. Краткая история Турции / А. Ф. Миллер. – М. : Госполитиздат, 1948. – 303 с.
32. Миллер А. Ф. Очерки новейшей истории Турции / А. Ф. Миллер. – М. : Издательство АН СССР. – 1948 – 276 с.
33. Миллер А. Ф. Становление Турецкой Республики / А. Ф. Миллер // Народы Азии и Африки. – 1973. – № 6. – С. 45-54.
34. Миллер А. Ф. Турция: актуальные проблемы новой и новейшей истории / А. Ф. Миллер. – М. : Наука, 1983. – 277 с.
35. Миллер А. Ф. Формирование политических взглядов Кемалю Ататюрка / А. Ф. Миллер // Народы Азии и Африки. – 1963. – № 5. – С. 65-85.
36. Моисеев П. П. Опыт решения земельного вопроса / П. П. Моисеев // Азия и Африка сегодня. – 1996. – № 11. – С. 28-31.
37. Моисеев П. П. Стратегия экономического развития Турции (20-80-е годы XX в.) / П. П. Моисеев, Г. И. Старченков // Народы Азии и Африки. – 1987. – № 2. – С. 13-19.
38. Моисеев П. П. Турция: от полуколониальной экономики империи к хозяйственной самостоятельности республики / П. П. Моисеев // Восток. – 2002. – № 2. – С. 135-143.
39. Научная конференция туркологов // Народы Азии и Африки. – 1974. – № 4. – С. 224-232.
40. Новейшая история стран Азии и Африки XX век. 1900 – 1945. – Ч. 1. / Под ред. А. М. Родригеса. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 367 с.
41. Новейшая история Турции. – М. : Наука, 1968. – 391 с.
42. Новичев А. Д. Турция (краткая история) / А. Д. Новичев. – М. : Наука, 1965. – 265 с.
43. Орешкова С. Ф. 80-летие турецкой республики / С. Ф. Орешкова, Н. Ю. Ульченко, Е. И. Уразова // Восток. – 2004. – № 3. – С. 158-160.

- 44.Пиотровский С. Свет и Тени Турции / С. Пиотровский. – М : Наука, 1981. – 238 с.
- 45.Поцхверия Б. Выдающийся борец за независимость Турции / Б. Поцхверия // Азия и Африка сегодня. – 1981. – № 9. – С. 39-41.
- 46.Реформы Ататюрка [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://ru.wikipedia.org/wiki/Реформы_Ататюрка
- 47.Розалиев Ю. Н. Мустафа Кемаль Ататюрк [Электронный ресурс] / Ю. Н. Розалиев Ю. Н. – Режим доступа : <http://coolib.com/b/309926/read>
- 48.Розалиев Ю. Н. Особенности развития капитализма в Турции (1923 – 1960 гг.) / Ю. Н. Розалиев. – М. : Изд. Восточной литературы, 1962. – 353 с.
- 49.Сергійчук І. М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 – кінець ХХ ст.) / І. М. Сергійчук. – Суми, 2002. – 284 с.
- 50.СССР и Турция. 1917–1979 // Народы Азии и Африки. – 1982. – № 5. – С. 175-191.
- 51.Старченков Г. И. Агония лаицизма / Г. И. Старченков // Азия и Африка сегодня. – 1996. – № 6. – С. 54-58.
- 52.Старченков Г.И. Годы крупных перемен / Г. И. Старченков // Азия и Африка сегодня. – 1990. – № 6. – С. 17-20.
- 53.Старченков Г.И. Двести лет вестернизации / Г. И. Старченков // Азия и Африка сегодня. – 2000. – № 6. – С. 25-31.
- 54.Старченков Г.И. Динамика социально-классовой структуры Турции / Г. И. Старченков // Народы Азии и Африки. – 1982. – № 4. – С. 92-104.
- 55.Старченков Г.И. Научно-технический прогресс в Турции / Г. И. Старченков // Народы Азии и Африки. – 1974. – № 3. – С. 36-42.
- 56.Старченков Г.И. Роль армии в общественно-политической системе / Г. И. Старченков // Азия и Африка сегодня. – 1984. – № 7. – С. 15-17.
- 57.Старченков Г.И. Турция: исламский фактор в светском государстве / Г. И. Старченков // Народы Азии и Африки. – 1988. – № 2. – С. 25-31.
- 58.Телляль Э. Российско-турецкие отношения прежде и теперь // Азия и Африка сегодня. – 2005. – №1. – С.42-44.
- 59.Турция: Растет население страны / Э. Телляль // Азия и Африка сегодня. –

2001. – № 5. – С. 33-35.

60. Ульченко Н. Новые приоритеты в Центральной Азии / Н. Ульченко // Азия и Африка сегодня. – 1996. – № 1. – С. 19-21.
61. Філіпченко Д. М. Друзі й вороги революційної Туреччини (1918 – 1922) / Д. М. Філіпченко. – К. : Наукова думка, 1968. – 198 с.
62. Хейфец А. Н. Пятидесятилетие первых договоров советской страны с Ираном, Афганистаном и Турцией (1921 г.) / А. Н. Хейфец // Народы Азии и Африки. – 1971. – № 1. – С. 50-61.
63. Черніков І. Ф. Мустафа Кемаль Ататюрк – засновник і будівничий республіканської Туреччини / І. Ф. Черніков. – К. : [б. и.], 2015. – 56 с.
64. Шамсутдинов А. М. Турецкая Республика – краткий очерк истории (1923 – 1961 гг.) / А. М. Шамсутдинов. – М. : Изд. Восточной литературы, 1962. – 428 с.
65. 100 великих диктаторов / Автор-составитель Мусский И. – М. : Астрель, 2000. – 495 с.
66. 100 великих правителей XX века / Авторы-составители Островцов А. А., Островцова М. А. – М. : Мартин, 2000. – 480 с.